

Napisal Majda Suša Foto: Zdravko Primožič/Fpa.

Intervju z našim lovskim tovarišem o volkovih. S prijaznim dovoljenjem Primorskih novic objavljamo celoten intervju z Mihom Krofom v katerem nam na res razumljiv in strnjen način prikaže resnico o volkovih. Intervju je bil objavljen v soboto 3. januarja 2015 in je delo Majde Suša:

Dvaintridesetletni raziskovalec Miha Krofel je neštete noči preživel v gozdu. Poleg risa, medveda in leoparda se je v svojem raziskovanju zavzeto in z neizmernim zanimanjem lotil tudi volka, zveri naših gozdov, o kateri so se ljudje v preteklosti, mnogi pa se še danes, najbolj motili. Doc. dr. Miha Krofel je zaposlen na oddelku za gozdarstvo Biotehniške fakultete v Ljubljani.

> Ste se z volkovi začeli ukvarjati zaradi študija ali je bilo kaj že pred tem? “Z volkovi sem se začel ukvarjati pozneje. Najprej sem se namreč ukvarjal z risi. Pozornost so mi pritegnili že v reviji Proteus, kjer so v posebni rubriki predstavljali žival meseca. Med njimi tudi risa. Zdaj te rubrike ni več, takrat pa je vključevala tudi predavanja. Še kot srednješolec - narava in živalstvo sta me zanimala tako rekoč od vedno - sem šel torej na to predavanje o risu, kjer me je predavatelj Lojze Škvarč, zdaj moj sodelavec na fakulteti, navdušil zanje. Tako je šlo moje zanimanje tudi med študijem sprva v to smer. Volkovi pa so me seveda od nekdaj fascinirali. V primerjavi z risi so izjemno kompleksne živali; ris je po obnašanju namreč dokaj preprost. Ima zelo stereotipno vedenje, se pravi, da se v podobnih situacijah zelo podobno obnaša. Za razliko od risa je pri volku zelo težko napovedati, kaj bo naredil.”

> Ga imate zato za tako inteligentno žival, ker je prilagodljiv in iznajdljiv?

“Da, tudi, pri čemer je zlasti pomembno, da je volk socialna vrsta. Živi v tropu, medtem ko je ris solitaren, se pravi, da živi svoje samotarsko življenje. Ne da bi ne bilo pri risih nikakršne socialnosti, a jo je v primerjavi z volkom mnogo manj. Pri volku so socialni odnosi, do katerih prihaja predvsem znotraj družine, na neprimerno višji ravni. Zaradi tega ga je zelo težko raziskovati in razumeti. Raziskovalec zaradi njegove kompleksnosti in zahtevnosti potrebuje zelo veliko podatkov. Če pa je nekaj zahtevno, je za raziskovalca tudi bolj zanimivo. Zato ni nič čudnega, da me je volk vedno privlačil.”

> Hkrati je volk tudi precej izpostavljen v medijih ...

“Mislim, da je volk ena izmed vrst, o kateri je v javnosti prisotnih največ zmotnih prepričanj. To, da razišče, kaj je res in kaj ni, je za raziskovalca prav tako zelo velik motiv. Nekaj velja za pravljico, drugo je splošno prepričanje med ljudmi, nekaj povsem tretjega pa je red, ki velja v naravi.”

Volk se naveže na trop

> **Kako bi vi po določenih lastnostih opredelili volka?** “To, da je zelo kompleksno bitje, sem že povedal. Tu bi morda poudaril, da je to žival, ki se zelo naveže. Pes kot njegov potomec se naveže na človeka, volk pa se zelo naveže na svoje člane v tropu.”

> **Sicer bi ne moglo biti te neomajne pasje zvestobe?**

“Da, to izvira iz tropa. Treba se je namreč zavedati, da je jedro volčjega življenja trop. In prav okrog vprašanja, kaj je trop, so se v preteklosti najbolj motili.”

> **Kako je pravzaprav sestavljen trop? Kako se oblikujejo novi?**

“Vam bom odgovoril, a zdaj za trenutek pojdiva v zgodovino raziskav. Volka je v naravi zelo težko raziskovati, ker ga človek preprosto ne vidi. Tako je bila večina raziskav prvotno narejenih v živalskih vrtovih ali celo v kletkah. Obnašanje volka v ujetništvu, kar so odkrili mnogo pozneje, pa je povsem drugačno, kot je njegovo obnašanje v naravnem okolju. Na eni strani zato, ker so bile živali zaprte na majhnem prostoru, na drugi pa zato, kar je še veliko pomembnejše, ker so bili tropi povsem drugače sestavljeni, kot so v naravi. Danes imajo na primer v živalskem vrtu v Ljubljani skupaj zaprte volčje sestre. Pogosto so skupaj zaprti tudi volkovi, ki niso v nikakršnem sorodu, umetno so naredili trop in jih spravili v eno kletko. V naravi pa struktura nikoli ni naključna, pač pa natančno določena, kar s pomočjo genetike odkrivamo šele zadnja leta.”

> **Kako to počnete?**

“Iz iztrebkov, urina, sline in tudi iz tkiva mrtvih volkov. Na površini iztrebka je na primer vselej nekaj črevesne sluznice, ki vsebuje DNK. Po tem genetskem zapisu naši genetiki prepoznajo volka, odkrijejo, ali iztrebek pripada istemu volku kot nek drug vzorec, in če pripada drugemu,

lahko določijo tudi sorodstvene vezi med obema volkovoma. Mi smo opravili zelo intenzivna vzorčenja, tako da smo dobili genetski zapis skoraj vseh članov volčjih tropov v Sloveniji.”

> Koliko jih je običajno?

“V Sloveniji večinoma do deset, lahko pa je začasno (npr. takoj po rojstvu novih mladičev) število tudi večje.”

> Ste odkrili, da so sorodstveno povezani?

“Da. In tega niso odkrile samo raziskave pri nas, temveč so iste rezultate pokazale tudi vse raziskave v tujini. Struktura tropov je tako skoraj vedno identična, in sicer gre za družine: oče, mati in njuni različno stari mladiči.”

> Se zato parita samo alfa samec in alfa samica na vrhu tropa?

“Tako je. Da ne pride do parjenja med sorodniki. Izraz alfa za samca ali samico se sicer še vedno uporablja, a morda ni povsem pravilen. Izhaja namreč prav iz prej omenjenih študij v ujetništvu, ko so, recimo, v kletko zaprli pet popolnoma nesorodnih volkov in se je nato vzpostavila določena hierarhija med njimi. Tisti, ki je bil najmočnejši, najbolj agresiven, je postal glaven in so ga poimenovali z alfa samcem.”

> In kaj ste z genetskimi raziskavami odkrili?

“Da ta vodilna alfa samec in alfa samica v tropu nista v naravi nič drugega kot oče in mati, ostali volkovi v tropu pa so njuni potomci. Tako je v naravi trop skoraj vedno družina. Potomci ostanejo v tropu do starosti okoli štirih let. So tudi izjemni primeri, ko kakšen mladič ostane dlje, a večinoma je tako. V tropu imamo torej lahko poleg staršev še enoletnike, dvoletnike, triletnike in štiriletnike. Če se ti kdaj ponudi zares izjemna priložnost, da v gozdu vidiš volke, seveda te starostne razlike ne moreš opaziti. Vidiš, denimo, samo pet enako velikih volkov. Vendar sta dva izmed njih, kar je pokazala genetika, vedno starša.”

> Živita starša vse življenje skupaj?

“Vse življenje, do smrti.”

> Kako romantično!

“Žal je v Sloveniji tako, da ta naravna zvestoba, ki jo vidite vi romantično, ne traja dolgo, ker je smrtnost teh alfa volkov velika.”

> Zaradi odstrela?

“Ja. Včasih smo jih odstrelili tretjino na leto. Letos znaša odstrel pet živali. Zakon je namreč isti, le kvote se spreminjajo.”

> Ostanajo lahko tako mladiči brez staršev?

“Zelo pomembno je, koga v tropu odstreliš. Če ustreliš mladiča, se pravzaprav nič ne spremeni. Vsak mladič prej ko slej trop zapusti, in to ne vpliva na stabilnost tropa. Če pa ustrelimo na primer alfa samico, se nikoli ne bo zgodilo, da bo njeno mesto prevzela katera druga samica v tropu, saj bi se morala pariti z alfa samcem. Ta pa je njen oče. Naravni mehanizmi pa so tako močni, da preprečujejo parjenje v sorodstvu, zato do tega preprosto ne pride. Kaj se torej zgodi? Obstajata dve možnosti. Povečini trop razpade. Samec brez samice obupa in pogosto tudi pogine, mladiči se pa razpršijo. Najmlajši pogosto tudi poginejo. Druga možnost, ki se zgodi redkeje - v četrtini primerov približno - je, da dobi trop samico od zunaj. Enako je tudi v primeru, da je bil odstreljen samec in ga lahko potem nadomesti samec od zunaj. Ta nadomesti alfa samca in trop ostane skupaj.”

Borijo se za ozemlje

> **Funkcionira nova skupnost dobro?** “Slabše od prvotne. Zlasti prvih par let, vendar se trop kljub temu ohrani. To je tudi edina možnost, da trop sprejme drugega, tujega volka. Vsakega drugega volka pa bi trop ubil. Volkovi so namreč teritorialni. Vsak trop ima svoj teritorij, ki ga

neusmiljeno brani. Če zaloti tujega volka, ga bo pregnal ali ubil.”

> Je to bitka za samico?

Ne. To je bitka za teritorij. Tudi če bi na teritorij prišla samica, bi jo ubil. Volk je namreč vrsta, ki je v preteklosti nihče ni nadzoroval. Ni bilo človeka, ki bi ga streljal, niti ni bilo nekih super plenilcev, ki bi ubijali volkove in nadzorovali njihovo številčnost. Volk je bil vrhovni plenilec. Če ne bi volkovi sami sebe nadzorovali, bi se tako razmnožili, da bi si iztrebili hrano in tako tudi sami poginili.”

> To kar si je sposoben narediti človek? Velikonočni otoki so lep primer.

“To se je zgodilo tudi pri rastlinojedih živalih, kjer je človek iztrebil plenilca, rastlinojedi pa so se potem tako namnožili, da so pojedli vso vegetacijo in na koncu niso imeli več kaj jesti in populacija se je sesula. Volk pa nikoli ni imel plenilca, ki bi jih nadzoroval, zato se je skozi evolucijo pri njih vzpostavil sistem samoregulacije. Mehanizem, ki jim to omogoča, pa je teritorialnost. Vsak trop si mora tako zagotoviti, da je edini, ki lovi plen na določenem teritoriju. Če bi, denimo, na Slavniku namesto enega tropa živelo pet tropov volkov, bi v kratkem času pojedli vse srne in košute ter izstradali. Dokler pa je prisoten samo en trop, je njihovo plenjenje divjadi trajnostno. Volk takoj zasluti, če je kateri drug na njegovem teritoriju in ga takoj prežene. Zato tudi nikakor ne velja trditev, da se bodo volkovi, če jih ne bomo streljali, preveč razmnožili. Na Slavniku bo vedno en trop volkov, ali jih streljamo ali ne.”

> Kako je z mladiči? Ravno zdaj se njihovi straši pariyo.

“Da, pozimi se pariyo, vrhunec je pri nas večinoma februarja, mladiči pa se bodo skotili v aprilu. Največja poraba hrane v družini bo napočila maja, junija in julija, torej v času, ki sovпада z razmnoževanjem srne in jelena, tako da družina ne bo lačna, saj je mladiče najlaže loviti. A vrniva se k regulaciji. Volk ima namreč zmožnost, da regulira številčnost tudi znotraj lastnega tropa. Če bi se vsako leto množili v nedogled, bi prej ko slej zmanjkalo hrane, ker bi bil trop prevelik. Ko torej plen ne prehrani več cele družine, jo mora nekdo zapustiti. Najprej se vedno najesta starša, za njima najmlajši mladiči. In če zmanjka hrane, je zmanjka za najstarejše mladiče. Zato morajo sčasoma ti zapustiti trop. Starša jih ne preženeta agresivno, le hrane zanje ni več.”

> Najstarejši so tudi najbolj usposobljeni, da lahko preživijo. Poiskati si morajo samico in nov teritorij ...

“To je najtežje obdobje življenja za vsakega volka: ko zapusti starše, brate in sestre in se odpravi iskat dve stvari - nezaseden teritorij in partnerja.”

> V literaturi se srečamo s samotarskim volkom.

“Samotarski volk v resnici ne obstaja. Ljudje so si predstavljali kot samotarskega volka tistega, ki se je odločil, da bo živel sam, a tega volka v naravi skorajda ni. Samotarski volk je v resnici ta mladi volk v času, ko je zapustil trop in preden si najde svoje ozemlje in družico. Vsak volk slej ko prej ustanovi svoj trop, ali pa umre. Če ne najde praznega teritorija, če so vsi zapolnjeni, ga bodo volkovi iz zasedenih teritorijev prej ko slej ubili. Samotarski volk je tako pač le obdobje v življenju vsakega volka.”

> Je v tako surovem boju za obstanek odstrel volkov sploh potreben?

“V Kanadi je bila narejena zelo zanimiva raziskava na območju, kjer so s streljanjem in pastmi zelo močno posegali v populacijo volkov. Kasneje so to območje popolnoma zaščitili in na njem naredili ogromen narodni park, kjer je bilo ubijanje volkov prepovedano. Raziskava je zajela obe obdobji in ugotovili so, da se število volkov, po tem ko jih niso več streljali ali lovili s pastmi, ni spremenilo. Kar je še zanimivejše, se tudi število umrlih volkov ni spremenilo. Spremenilo pa se je to, kateri volkovi so umirali. Dokler so jih streljali ljudje, so umirali vsi volkovi (alfa samci in samice, mladiči, mladi volkovi), ko so jih nehali streljati, pa so umirali predvsem mladi volkovi, ki so si iskali svoj teritorij. Če namreč streljamo populacijo, tako rekoč luknjamo teritorije, s tem ko ubijamo alfa samce ali samice, izpraznjene teritorije pa potem hitro zapolnijo ti mladi volkovi. Če jih ne streljamo, se številčnost ne spremeni bistveno, saj še vedno umirajo mladi volkovi, ker jih ubijejo volkovi iz teritorialnih tropov. Tudi pri nas smo še do nedavnega zelo luknjali teritorije. Imeli smo precej visoko smrtnost alfa volkov. Zavedati pa se je treba tudi, da je pri mladičih naravna smrtnost zelo velika. Dve tretjini mladičev namreč pogine, preden doseže starost, da zapusti trop. Če ima par leglo šestih volčičev, bosta dva preživela - v povprečju. Lahko jih preživi tudi vseh šest, a povprečje je tretjina. V naravi je smrtnost alfa parov majhna. Skupaj preživijo tudi več kot deset let. Smo pa imeli z odstrelom v Sloveniji pred leti zelo visoko smrtnost prav staršev tropa. Zato je bila tudi stabilnost tropa zelo majhna. Če problem nekoliko počlovečiva: če imate družino in vam vsako drugo leto ustrelijo moža, ta družina ne more biti prav trdna.”

Alfa samec je tudi učitelj

> **Bolj malo bi tudi ustvarila, saj bi prehajala iz enega stresa v drugega ...** “Enako se godi volkovom. Ne uspejo si ustvariti enako trdnih novih socialnih vezi. Prenos znanja iz generacije v generacijo se izgublja. Alfa samec, ki že deset let lovi na svojem območju, bo svoje mladiče neprimerno bolje izučil kot novinec. Ali pa mladiču dopovedal, da se je treba človeku

izogibati. Vse to pa so hkrati zelo pomembne veščine, ko imamo pred očmi sobivanje volka in človeka.” >

Vešči volkovi bodo lovili divjad, manj vešči pa laže dosegljiv plen, na primer ovce?

“Res je. Včasih so menili preprosto tako: če odstrelimo nekaj volkov, jih bo manj klalo ovce. Po logiki: tri krave pojedjo toliko trave, šest krav še enkrat toliko. Toda volk ni krava, je mnogo bolj kompleksna žival. Si predstavljate, kakšna strategija je to, da volkulja ujame košuto tam, kamor jo samec napodi! Kako morata biti spretna, izurjena in ušlašana! Če pride nova samica k tropu, se s samcem težko tako hitro izurita, da bi lahko lovila košute. Tako je večja verjetnost, da se bosta odpravila na lažji plen, za katerega ne potrebujeta strategije. In to so ovce, če niso primerno zaščitene. En volk manj tako ne pomeni tudi za enega volka manj škode. Pred kratkim je bila objavljena študija, ki je pokazala, da se za vsakega ustreljenega volka verjetnost škode na ovcah v naslednjem letu celo poveča za štiri odstotke.”

> V okviru SloWolf projekta ste si zelo prizadevali za izboljšanje razmer na tem področju. Beležite zadnja leta boljše rezultate?

“Razmere se izboljšujejo, čeprav je v javnosti še vedno prisotna stara logika: volk manj, škode manj. Odpravljanje te zmote bi morala biti tudi naloga medijev.”

> Kaj pa lovci?

“Tudi sam sem lovec in vidim, da lovci vedo običajno o naravi mnogo več kot povprečen človek in znajo skrbeti zanjo. Tudi večina javnosti je volkovom naklonjena - tudi ljudje, ki živijo na območjih, kjer so volkovi doma, ne samo tisti v Ljubljani.”

> Govoriva torej o ljudeh, ki živijo z volkom v soodvisnosti.

“Seveda. Na Notranjskem, Kočevskem, Primorskem. Večina ljudi ima pozitiven odnos do volka. Pri nas je zelo majhen delež tistih, ki volka sovražijo. Je pa seveda res, da so ti mnogo bolj glasni.”

> Če ti volk pokolje ovce, ga ne moreš imeti prav zelo rad. To se mi zdi naravno. V čem vidite rešitev?

“Za ukrepe, kako bi zmanjšali škodo, ki jo na drobnici lahko povzroči volk, smo se zgledovali po primerih v tujini, kjer jim je to uspelo. Eno so električne ograje, za katere je zelo pomembno, kako so vzdrževane.

V Sloveniji smo namreč naleteli na precej slabih praks, da so bile mreže sicer postavljene, a v njih sploh ni bilo elektrike ali niso bilo ozemljene. In če ni elektrike, ki bi žival stresla, se ta nauči skočiti čez ograjo. Naslednjič ne bo več volk niti poskušal priti skozi, bo kar skočil. Zato je zelo pomembno, da žival stresa, ko prvič pride v stik. Nikoli več se ne bo vrnila. Druga težava so prevelike ograde. Na eni strani je lahko zadostna napetost, na drugi, nekaj kilometrov proč, pa bo že toliko izgub, da te potrebne napetosti ne bo več. V okviru SloWolf projekta smo se posvečali predvsem tistim rejcem, ki so imeli največ škode.

Na srečo imamo v Sloveniji zelo dobre evidence škod, ker država izplačuje odškodnine. Posebej zanimivo je bilo odkritje, da je na območju prisotnosti volka v Sloveniji nekaj tisoč rejcev drobnice, da pa je šla skoraj polovica odškodnin samo na deset pašnikov. Tako smo se odpravili urejati razmere na teh desetih pašnikih. Če bi nam namreč uspelo, bi polovico škod odpravili. Omenjenim rejcem smo darovali elektromreže s sončnimi celicami in aparatom. Kadar je imel rejec velik pašnik, smo znotraj velikih ograd postavili manjše, učinkovite ograje, kamor je lahko lastnik čez noč zaprl ovce. Tipičen tak primer je bil eden od pašnikov pod Snežnikom, ki je bil po škodah nekoč prvi v Sloveniji.

Letno je bilo izplačanih tudi prek 100.000 evrov odškodnin, kar je bila skoraj tretjina škod, ki jih je država takrat izplačevala. Pa smo si rekli, če nam tu uspe stvari urediti, potem smo na konju. In ne boste verjeli, odkar smo postavili ograjo, že tri leta tam ni bilo nobenega volčjega napada, čeprav vemo, da je trop na tem območju še vedno stalno prisoten. Škode se tudi niso prestavile drugam, ampak so se volkovi spet preusmerili na svoj naravni plen - jelenjad, divje prašiče, srnjad. Tudi drugod po Sloveniji so se v zadnjih letih škode bistveno zmanjšale. Verjamemo, da deloma tudi zato, ker smo veliko vložili tudi v izobraževanje. V času tega projekta so se škode zaradi volkov v Sloveniji zmanjšale kar za 74 odstotkov! In to ob dejstvu, da je število volkov v tem času celo nekoliko naraščalo, kar je še en dokaz, da med številom volkov in škodami ni velike povezave.”

> Toda ljudje se volkov tudi bojimo ...

“Da je volk človeku nevaren, tiči izvorni greh v pravljicah: v Rdeči kapici, Volku in sedmih kozličkih, pa v Treh prašičkih. Resnica je povsem drugačna. V Sloveniji nimamo nobenega potrjenega primera, da bi volk poškodoval človeka. In to kljub temu, da se vsako leto zgodi kar nekaj srečanj človeka z volkovi. Sam sem bil že nekajkrat sredi tropa volkov, pa sem, če dobro pogledate, še vedno dokaj cel.”

> Kakšno pa je bilo bližnje srečanje z volkom?

“Primer, ki ga imam globoko v spominu, se je zgodil pred par leti pod Vremščico, kjer smo popisovali točke volkov. Prišel sem do kraške jame, zlezal vanjo, da bi pogledal, kaj je v njej, in ko sem prižgal lučko ter posvetil, je bilo dva metra od mene pet mladičev, med njimi pa je stala velika alfa volkulja. Če bi že kdaj koga moral volk napasti, bi moral takrat mene.”

> Pa vam najbrž ni bilo ravno lagodno?

“Sploh se nisem prestrašil. Eden izmed vzrokov je bil ta, da sem prebral nekaj podobnih zgodb, ko so šli v tujini raziskovalci v brloge, pa se jim ni nič zgodilo. Poznal sem tudi naše zgodbe, ko so ljudje pobijali volkove pred očmi njihovih staršev, pa jih ti niso napadli. To, zaradi česar sem ostal popolnoma miren, pa sem videl v očeh volkulje. V njih ni bilo kančka agresije, pač pa samo strah. Zato sem brlog tudi hitro zapustil, da bi ji ne povzročal več stresa. Skrit za skalo pa sem brlog še opazoval. Nekaj trenutkov zatem je prišla ven prestrašena volkulja, oprezala in potem pobegnila. V bistvu je raje zapustila mladiče, kot da bi napadla človeka. Če bi bil to medvedji brlog z mladiči, se midva danes najbrž ne bi pogovarjala. Ne trdim, da je napad volka na človeka popolnoma izključen, a je verjetnost zelo majhna. V tujini je bilo nekaj napadov, a je šlo v večini primerov za volkove, obolele s steklino. Zaradi stekline pa se žival, pa tudi človek, obnaša popolnoma drugače - agresivno. Človeku so lahko nevarni tudi križanci med domačim psom in volkom, ki so prav tako pogosto stranski produkt odstrela alfa volkov in destabilizacije tropov. Zaradi udomačene pasje narave, ti križanci nimajo več strahu pred človekom, hkrati pa ohranijo divjo volčjo agresivnost.”

> Vrniva se za konec k volčjemu mladeniču, ki mora zapustiti trop. Volk Slavc, ki ste ga opremili z ovratnico, iz tropa na Slavniku se je srečno zaljubil na tujem ...

“Da, a je zato prehodil preko tisoč kilometrov, do zvezne države Salzburg in čez italijanske Alpe do Verone, kjer je srečal svojo volkuljo, ki so ji mediji potem nadeli ime Julija. Tudi italijanska volkulja je morala narediti ogromno pot, saj tam že več kot sto let ni bilo volkov. Zakaj sta toliko prehodila, ne vemo, zdaj pa ima par že drugo leglo mladičev.”

MAJDA SUŠA